

Žaloba na určení

Zamítá-li soud žalobu na určení, zda tu právo nebo právní vztah je či není, pro nedostatek naléhavého právního zájmu na takovém určení, je vyloučeno, aby současně žalobu přezkoumal po stránce věcné.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 28 Cdo 2200/2007, ze dne 15.12.2009)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl ve věci žalobkyň a) Ing. H. K., a b) M. P., obou zastoupených advokátem, proti žalovaným 1) Z. d. B. n.L., zastoupenému advokátem, a 2) V. M., o určení vlastnictví k nemovitostem a určení neúčinnosti právního úkonu, vedené u Okresního soudu Praha-východ pod sp. zn. 6 C 56/2001, o dovolání žalobkyň proti rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 19. 10. 2006, č. j. 24 Co 370/2006-196, tak, že rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 19. 10. 2006, č. j. 24 Co 370/2006-196, se zrušuje a věc se vrací tomuto soudu k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Okresní soud Praha-východ (dále jen „soud prvního stupně“) rozsudkem ze dne 8. 9. 2005, č. j. 6 C 56/2001-156, zamítl žalobu, jíž se žalobkyně domáhaly určení, že žalovaný 1/ je vlastníkem zemědělské hospodářské budovy na pozemku parc. č. 213 v obci a katastrálním území Z., dříve označené jako „stavba dvou hal na klíčení brambor, kotelny s uhelnou a kanceláří na pozemku parc. č. 217“ (výrok I), eventuálně určení neúčinnosti kupní smlouvy, jíž mělo dojít k převodu vlastnického práva ke shora označené stavbě z žalovaného 1/ na žalovaného 2/ (výrok II); současně rozhodl o náhradě nákladů řízení (výrok III) a o vyloučení věci, v níž se žalobkyně domáhají zaplacení 800.000,- Kč, k samostatnému projednání a rozhodnutí (výrok IV). Vycházel ze zjištění, že žalobkyně jsou podílové spoluvlastnice pozemku parc. č. 213 a jako vlastníci na něm stojící stavby, zemědělské hospodářské budovy, je zapsán žalovaný 2/; vlastnické právo ke stavbě měl nabýt na základě kupní smlouvy, kterou uzavřel jako kupující dne 1. 7. 1999 s žalovaným 1/ jako prodávajícím. Platnost, eventuálně účinnost této smlouvy žalobkyně v řízení zpochybňují. Podle závěru soudu prvního stupně mají proto naléhavý právní zájem na žádaném určení existence vlastnického práva žalovaného 1/ ve smyslu § 80 písm. c) občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“), jelikož tvrdí, že tím je ohrožena realizace jejich práva na převod stavby do vlastnictví podle § 22 odst. 8 zákona č. [229/1991](#) Sb., o úpravě majetkových vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o půdě“). K věci samé vzal soud prvního stupně za prokázané, že rozsudkem Okresního soudu Praha-východ ze dne 14. 12. 1995, č. j. 6 C 209/94-39, byla žalovanému 1/ uložena povinnost převést předmětnou stavbu do vlastnictví žalobkyň, k uspokojení nevypořádaných nároků na poskytnutí náhrad podle zákona o půdě a zákona č. [42/1992](#) Sb., podle ustanovené § 22 odst. 8 zákona o půdě. Na základě kupní smlouvy, uzavřené účastníky dne 1. 7. 1999, došlo k převodu vlastnického práva k předmětné stavbě z žalovaného 1/ na žalovaného 2/. Rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 11. 1. 2001, č. j. 27 Co 509/2000-103, byl rozsudek Okresního soudu Praha-východ ze dne 14. 12. 1995, č. j. 6 C 209/94-39, potvrzen a nabyl právní moci dne 19. 2. 2001. Na základě zjištěného skutkového stavu věci soud prvního stupně dovedl, že k 1. 7. 1999 - v době uzavření kupní smlouvy - nebyl žalovaný 1/ v nakládání s předmětnou stavbou omezen. Kupní smlouva nebyla uzavřena v rozporu se zákonem, jak žalobkyně tvrdí, ani zákon neobchází, ačkoli návrh na vklad vlastnického práva byl podán příslušnému katastrálnímu úřadu až 16. 2. 2001; není proto neplatná (§ 39 zákona č. [40/1964](#) Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů -

dále jen „obč. zák.“). Kupní smlouvu neshledal soud prvního stupně ani neúčinnou podle § 42a obč. zák., s odůvodněním, že žalobkyně neprokázaly vědomost žalovaného 2/ o případném úmyslu žalovaného 1/ jako dlužníka zkrátit žalobkyně (věřitele).

K odvolání žalobkyň Krajský soud v Praze jako soud odvolací rozsudkem ze dne 19. 10. 2006, č. j. 24 Co 370/2006-196, rozsudek soudu prvního stupně v napadených výrocích I, II a III potvrdil (výrok I) a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení (výrok II). Se skutkovými zjištěními soudu prvního stupně se ztotožnil, nikoliv však s právním posouzením věci. Na rozdíl od soudu prvního stupně uzavřel, že na žádaném určení vlastnického práva žalovaného 1/ k předmětné stavbě nemají žalobkyně naléhavý právní zájem ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř. Dovedil, že k přechodu vlastnického práva na žalobkyně podle § 22 odst. 8 zákona o půdě došlo již rozhodnutím Okresního soudu Prahavýchod ze dne 14. 12. 1995, č. j. 6 C 209/94-34, ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 11. 1. 2001, č. j. 27 Co 509/2000-103, které nabylo právní moci 19. 2. 2001; tímto okamžikem žalovaný 1/ vlastnické právo ztratil. Již rozhodnutí soudu o přechodu vlastnictví může být podkladem pro zápis práva do katastru nemovitostí, formou záznamu podle § 7 zákona č. [265/1992](#) Sb. Okolnost, že zápis do katastru nemovitostí proveden nebyl, nemá na vlastnické právo žalobkyň žádný vliv. Současně odvolací soud uzavřel, že žalobkyně nemohou podle § 42a obč. zák. úspěšně odporovat úkonům, jimž vytýkají, že zkracují uspokojení jejich pohledávky podle ustanovení § 22 odst. 8 zákona o půdě. Podle názoru odvolacího soudu toto ustanovení zákona právním důvodem vzniku pohledávky není, ale poskytuje oprávněným osobám (vlastníkům pozemku) k uspokojení nevypořádaných nároků možnost domoci se vůči povinné osobě vydání konstitutivního rozhodnutí soudu o přechodu vlastnictví ke stavbě na pozemku postavené. Odvolací soud dospěl proto k závěru, že ačkoliv právní posouzení věci soudem prvního stupně správné není, ve výroku, jímž byla žaloba zamítnuta, je rozsudek věcně správný (§ 219 o. s. ř.).

Proti rozsudku odvolacího soudu podaly žalobkyně dovolání. Jeho přípustnost dovozovaly z ust. § 237 odst. 1 písm. c), tvrdíc, že napadený rozsudek má ve věci samé zásadní právní význam, neboť právní otázku řeší v rozporu s hmotným právem. Dovolání odůvodnily odkazem na dovolací důvody uvedené v ustanovení § 241a odst. 2 písm. a) a b) o. s. ř. Konkrétně odvolacímu soudu vytýkaly, že nesprávně posoudil otázku naléhavého právního zájmu na žádaném určení vlastnického práva. Namítaly, že bez žádaného určení je ohroženo i jejich vlastnické právo, pokud odvolací soud dovedl, že jej nabyly již na základě konstitutivního rozhodnutí soudu o přechodu vlastnictví ke stavbě podle § 22 odst. 8 zákona o půdě. Tvrdily, že bez určení, že „žalovaný 2/ není vlastníkem předmětných nemovitostí“, nemůže být jejich vlastnické právo zaznamenáno do katastru nemovitostí. Se svými návrhy na zápis vlastnického práva do katastru nemovitostí na podkladě odvolacím soudem citovaných rozhodnutí nebyly u příslušného katastrálního úřadu úspěšné. Pokládá-li odvolací soud žalobkyně za vlastnice stavby, je nepochopitelné, že nepřipustil změnu žaloby, již se domáhaly i určení svého vlastnického práva. Svůj odlišný právní názor žalobkyním nezpřístupnil, nepřistoupil ke zrušení rozsudku soudu prvního stupně ani žalobkyně nevyzval, aby svá tvrzení k otázce naléhavého právního zájmu v potřebném rozsahu doplnily. Žalobkyně navrhly, aby byl rozsudek odvolacího soudu zrušen a věc byla vrácena tomuto soudu k dalšímu řízení.

Žalovaný 1/ označil rozsudek odvolacího soudu za správný. Dodal, že dovolání žalobkyň nepokládá za přípustné ve smyslu § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. a v jeho obsahu nenalézá, čeho se jím žalobkyně domáhají. Podle názoru žalovaného 1/ řízení vadami netrpí. Výsledky řízení neodůvodňovaly, aby soud připustil změnu žaloby, která v odvolacím řízení možná není. Projednání věci o určení vlastnického práva žalobkyň k předmětné stavbě - pokud podle názoru odvolacího soudu vlastnické právo na žalobkyně přešlo již na základě dříve vydaného soudního rozhodnutí - brání podle žalovaného 1/ překážka věci pravomocně rozhodnuté. Navrhl, aby dovolání bylo zamítnuto.

Žalovaný 2/ se k dovolání nevyjádřil.

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.), se zřetelem k době vydání rozsudku odvolacího soudu, postupoval v dovolacím řízení podle občanského soudního řádu ve znění účinném do 30. 6. 2009 (čl. II, bod 12 zákona č. 7/2009 Sb.). Po zjištění, že dovolání bylo podáno oprávněnými osobami (účastnicemi řízení), zastoupenými advokátem (§ 241 odst. 1 o. s. ř.) a ve lhůtě stanovené § 240 odst. 1 o. s. ř., zabýval se tím, zda je přípustné.

Podle § 237 odst. 1 o. s. ř. dovolání je přípustné proti rozhodnutí odvolacího soudu a proti usnesení odvolacího soudu, jimiž bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé, jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než dřívějším rozsudku (usnesení) proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil, jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí prvního stupně, jestliže dovolání není přípustné podle písm. b a dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam.

Pro úvahu, je-li rozsudek odvolacího soudu rozhodnutím potvrzujícím či měnícím, je rozhodující nikoliv to, jak jej odvolací soud označil a zda formálně rozhodl podle ustanovení § 219 o. s. ř. nebo zda postupoval podle § 220 o. s. ř., nýbrž to, zda posoudil práva a povinnosti v právních vztazích účastníků po obsahové stránce jinak než soud prvního stupně (srov. též odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu uveřejněná pod čísly 47/1998 a 27/1999 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Rozsudek, jímž odvolací soud potvrdil rozsudek soudu prvního stupně o zamítnutí žaloby o určení vlastnického práva proto, že na rozdíl od soudu prvního stupně, který se věcí zabýval meritorně, dospěl k závěru, že žalobkyně nemají na žádaném určení naléhavý právní zájem (§ 80 písm. c) o. s. ř.), je po obsahové stránce měnícím rozsudkem odvolacího soudu (k tomu srovnej i důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 21. 8. 2003, sp. zn. 29 Cdo 224/2001, uveřejněného v časopise Soudní judikatura č. 12/2003, pod pořadovým číslem 210). Dovolání proti takovému rozsudku je tudíž přípustné podle § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř.

Po přezkoumání rozsudku odvolacího soudu ve smyslu § 242 o. s. ř., které provedl bez jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), Nejvyšší soud dospěl k závěru, že dovolání je opodstatněné.

Rozsudek odvolacího soudu je založen na právním závěru o absenci naléhavého právního zájmu žalobkyně na žádaném určení vlastnického práva žalovaného 1/ k předmětným nemovitostem, ve smyslu ust. § 80 písm. c) o. s. ř.

Ustálená judikatura obecných soudů vychází ze závěrů, podle nichž naléhavý právní zájem žalobce na žádaném určení je dán zejména tam, kde by bez tohoto určení bylo právo nebo právní vztah, na kterém je účasten, ohroženo, popřípadě tam, kde by se bez tohoto určení jeho postavení stalo nejistým. Určovací žaloba má povahu preventivní; jejím účelem je poskytnout ochranu právnímu postavení (právu) žalobce dříve, než dojde k porušení právního vztahu nebo práva, a naopak, není namístě tam, kde právní vztah nebo právo již porušeny byly, a kde je žalobci k dispozici žaloba o splnění povinnosti podle § 80 písm. b) o. s. ř. Avšak i v případě, že lze žalovat o splnění povinnosti, připouští soudní praxe, že je naléhavý právní zájem na určení ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř. dán, jestliže rozhodnutí o určovací žalobě je způsobilé vytvořit pevný základ pro právní vztahy účastníků sporu a svými důsledky předejít případným dalším žalobám na plnění, anebo jestliže případná žaloba o splnění povinnosti nevystihuje (nemůže vystihnout) celý obsah a dosah sporného právního vztahu nebo práva (a naopak určovací žaloba tak činí účinněji než jiné procesní prostředky). Jestliže požadované určení stav ohrožení práva neodstraní nebo nezjedná efektivně jistotu v dotčeném právním vztahu, nebude podmínka naléhavého právního zájmu splněna a soud - aniž by se mohl zabývat věcí samou, tedy otázkami věcné legitimace a opodstatněností nároku podle hmotného práva - žalobu o určení zamítne (srov. shodně nález Ústavního soudu ze dne 20. 6. 1995, sp. zn. III. ÚS 17/95, uveřejněný pod č. 35 Sbírky nálezů a stanovisek Ústavního soudu, svazek 3, ročník 1995 - I. díl; rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 11. 1993, sp. zn. 7 Cdo 63/92, uveřejněný v

Bulletinu Vrchního soudu v Praze, sešit č. 3, ročník 1994, pod č. 11; popřípadě rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 1997, sp. zn. 3 Cdon 1097/96, a ze dne 27. 3. 1997, sp. zn. 3 Cdon 1338/96, uveřejněné v časopise Soudní judikatura, sešit č. 3, ročník 1997, pod pořadovými čísly 20 a 21).

Úvahám odvolacího soudu lze přisvědčit potud, že určovací žaloba má preventivní povahu a směřuje k ochraně ohroženého práva či právního vztahu. Tato žaloba však může mít své procesní oprávnění i v případě tvrzeného porušení práva, domáhají-li se žalobkyně toho, aby byl právní stav mezi účastníky, jde-li o spornou otázku vlastnictví, autoritativně posouzen a deklarován a tím mohl být vytvořen pevný právní základ v právních vztazích účastníků, v situaci, kdy žalobkyně tvrdí, že realizaci jejich práva podle § 22 odst. 8 zákona o půdě brání stav zápisu v katastru nemovitostí, ve kterém je jako vlastník nemovitostí zapsán žalovaný 2/, ač vlastnické právo (podle jejich tvrzení) patří žalovanému 1/. Rozsudek vzešlý z řízení, jehož účastníkem ji i žalovaný 2/, který je zapsán v katastru jako vlastník nemovitosti, může být podkladem pro provedení změny zápisu v katastru nemovitostí, formou záznamu podle § 7 zák. č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem. Otázky, zda vlastnické právo k předmětné stavbě dosud svědčí žalovanému 1/ (jak tvrdí žalobkyně, které pokládají za neplatnou, eventuelně „neúčinnou“ kupní smlouvu uzavřenou žalovanými dne 1. 7. 1999) nebo žalovanému 2/ (který je na základě této smlouvy jako vlastník zapsán v katastru nemovitostí), popřípadě jiným osobám (uvažujícíe i osoby žalobkyň, pokud se úspěšně domohly vydání rozsudku o přechodu vlastnického práva podle § 22 odst. 8 zákona o půdě), jsou nikoliv otázkami naléhavého právního zájmu na žádaném určení ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř., nýbrž již věcným posouzením v řízení tvrzených a prokazovaných skutečností. Přitom, zamítá-li soud žalobu na určení, zda tu právo nebo právní vztah je či není, pro nedostatek naléhavého právního zájmu na takovém určení, je vyloučeno, aby současně žalobu přezkoumal pro stránce věcné (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 1997, sp. zn. 3 Cdon 1338/96, uveřejněný v časopise Soudní judikatura, ročník 1997, pod pořadovým číslem 21).

Dovolací soud bezesbýtku nesdílí ani závěry odvolacího soudu o účincích rozsudku o přechodu vlastnického práva podle § 22 odst. 8 zákona o půdě na vlastnická práva třetích osob a pokládá je v tomto směru za přinejmenším předčasné. Ačkoliv má jít o rozsudek konstitutivní (právo tvorný), za který jej pokládá odvolací soud, jehož smyslem je realizace náhrad za nevypořádané nároky oprávněných osob, na jejichž pozemcích byly v dřívějších letech vybudovány stavby povinných osob (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 1997, sp. zn. 3 Cdon 1176/96), může jím dojít k přechodu vlastnického práva pouze za předpokladu, že toto právo v době vydání rozsudku svědčilo povinné osobě, nikoliv jiné (třetí) osobě. I v případě tohoto rozsudku se uplatní ustanovení § 159a odst. 1 o. s. ř., podle něhož „nestanoví-li zákon jinak, je výrok pravomocného rozsudku závazný jen pro účastníky řízení“ (a v tomto rozsahu též pro všechny orgány; § 159a odst. 4 o. s. ř.). V právních poměrech jiné osoby, jež účastníkem řízení nebyla (zde žalovaného 2/), se proto účinky rozsudku o přechodu vlastnického práva ke stavbě podle § 22 odst. 8 zákona o půdě neprojeví (k otázce vlivu rozhodnutí, které zakládá vlastnické právo, na práva osoby, která nebyla účastníkem restitučního řízení, v obecné rovině srovnej kupříkladu rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. 2003, sp. zn. 22 Cdo 89/2002, uveřejněný v Souboru (civilních) rozhodnutí Nejvyššího soudu pod C 1837, svazek 25). Proto se v posuzovaném případě stává významnou i otázka platnosti kupní smlouvy, kterou před skončením řízení o přechodu vlastnického práva podle § 22 odst. 8 zákona o půdě uzavřeli žalovaní, a jejich věcné právních účinků, tj. zda a k jakému okamžiku přešlo vlastnické právo z žalovaného 1/ na žalovaného 2/. Při řešení této otázky musí soud hodnotit i to, zda uzavřením smlouvy její účastníci nesledovali obcházení smyslu zákona, ustanovení § 22 odst. 8 zákona o půdě (k tomu srovnej zejména důvody nálezu Ústavního soudu ze dne 24. 4. 2006, sp. zn. IV. ÚS 319/05). Řešení těchto otázek rozsudek odvolacího soudu - jež se omezil na závěr o absenci naléhavého právního zájmu na žádaném určení vlastnického práva - postrádá.

K procesnímu postupu odvolacího soudu dovolací soud poznamenává, že i pro odvolací řízení platí

ust. § 95 o. s. ř., podle něhož žalobkyně mohou i během tohoto řízení měnit žalobu (srovnej § 216 odst. 1 o. s. ř.), pokud tím neuplatňují nový nárok (§ 216 odst. 2 o. s. ř.). Při rozhodování o případné změně žaloby měl by mít soud na zřeteli zásadu hospodárnosti řízení (§ 95 odst. 2 o. s. ř.) a povahu uplatněného nároku, který má v posuzované věci dílem svůj původ v předpisu restitučním, jež sleduje alespoň částečnou kompenzaci následků minulých majetkových křivd a ukládá státu a jeho orgánům v řízení o těchto nárocích postupovat nikoliv nevstřícně a formálně, nýbrž s respektem k zákonným zájmům osob, jejichž újma na právech má být alespoň částečně odčiněna (k tomu srovnej kupříkladu náleží Ústavního soudu ze dne 29. 6. 1995, sp. zn. III. ÚS 74/94, popřípadě náleží ze dne 6. 11. 1996, sp. zn. I. ÚS 289/95, řešící též otázku rozhodování o navržených změnách žaloby v průběhu řízení). K námitce žalovaného 1/, že projednání žaloby o určení vlastnického práva – pokud o jeho přechodu bylo rozhodnuto rozsudkem Okresního soudu Praha-východ ze dne 14. 12. 1995, č. j. 6 C 209/94-34, ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 11. 1. 2001, č. j. 27 Co 509/2000-103 – brání překážka věci pravomocně rozhodnuté (§ 159a odst. 5 o. s. ř.), sluší se uvést, že tato překážka nastává tehdy, má-li být projednána stejná (totožná) věc. Totožnost věci je dána totožností účastníků řízení a totožností předmětu řízení; o totožnost předmětu řízení jde v případě, že v novém řízení se jedná o tentýž nárok, opírající se o tentýž právní důvod, a to za podmínky, že tento důvod plyne ze stejného skutkového stavu jako v předchozím řízení (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 4. 2001, sp. zn. 21 Cdo 906/2000, uveřejněný v časopise Soudní judikatura pod číslem 113, ročník 2001). Domáhají-li se tudíž žalobkyně v tomto řízení deklarování existence vlastnického práva k předmětné stavbě, zatímco předmětem řízení, jež bylo vedeno před Okresním soudem Praha-východ pod sp. zn. 6 C 209/94, bylo vydání rozhodnutí o přechodu vlastnického práva ke stavbě podle § 22 odst. 8 zákona o půdě, na základě jiného skutkového stavu, nejsou předměty těchto řízení totožné, nehledě k odlišnému okruhu účastníků, směřuje-li nyní podaná žaloba i vůči žalovanému 2/, který nebyl účastníkem předchozího řízení.

Rozsudek odvolacího soudu, který je založen na závěru o absenci naléhavého právního zájmu na žádaném určení vlastnického práva, neshledává tudíž Nejvyšší soud správným. Proto jej zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2, část věty za středníkem, § 243b odst. 3, věta první, o. s. ř.).

© EPRAVO.CZ - Sbírnka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Dražba \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Insolvenční řízení a náhrada škody \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Společenství vlastníků jednotek](#)
- [Společný nájem bytu manžely \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Valná hromada \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Zemědělská půda \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Smlouva o zápůjčce, insolvence](#)
- [Promlčení a ochrana spotřebitele](#)
- [Pozůstalost](#)
- [Pozůstalost](#)
- [Nezbytná cesta](#)